

Kuvitettu klassikko

■ ANSSI SINNEMÄKI

Agneta Rahikainen (toim.): *Jag är ju utlänning vart jag än kommer. En bok om Henry Parland.* Svenska Litteratursällskapet i Finland 2009.

Henry George William Parland (1908–30) syntyi Viipurissa ja vietti lapsuutensa Kiovassa, Pietarissa ja Karjalan kannaksella, kunnes perhe muutti Kauniaisiin 1920-luvun alussa. Henryn kotikielet olivat saksa ja venäjä, katukieli suomi ja koulukieli ruotsi. Tosin ruotsi tuli hänen neljänneksi kielekseen vasta 14-vuotiaana, ja ruotsiksi hän kirjoitti muutamaa vuotta myöhemmin tuotantonsa. Henry kävi Viipurissa ja Helsingissä ensin suomenkielistä koulua, mutta joutui pakenemaan vuonna 1922 Norssin koulukiusaajia Grankulla svenska samskolaan.

Venäjän vallankumous oli köyhdyttänyt nelilapsisen (Henry s. 1908,

Oscar 1912, Ralf 1914, Herman 1917) Parlandin perheen. Insinööri-isä Oswald ei pystynyt hankkimaan Suomessa kunnan toimeentuloa kielivaikeuksien vuoksi. Esi-koiseen kohdistettiin suuria odotuksia oloja helpottamaan. Piankos lahjakas poika valmistuu, hankkii viran ja elättää perheen.

Tilannetta ei helpottanut se, että Henry oli tynnyrissä kasvanut poika. Asema labiin äidin silmäteränä koitui hänelle rasitteeksi, joka purkautui rajulla tavalla sen jälkeen kun Henry oli kirjoittanut ylioppilaaksi keväällä 1927 ja aloittanut syksyllä lakiopinnot Helsingin yliopistossa. Lainluku jäi alkuunsa, kun hän samana syksynä tutustui suomenruotsalaisen *Quosego*-ryhmän modernisteihin, Gunnar Björlingiin, Elmer Diktoniukseen ja Rabbe Enckelliin. Henry ikään kuin vaihtoi tiedekuntaa ja ryhtyi opiskelemaan elämää. Aineyhdistelmänään viina, tango ja naiset hän alkoi pörrätä päätoimisesti Helsingin huvielämän pyörteissä ja vekselikierteessä.

Ohessa puhkesi esiin myös hänen kirjallinen lahjakkuutensa, ja keväällä 1929 hän julkaisi runokoelman *Idealrealisation* (Ihannelennusmyynti), jossa esittäytyi ”traaginen ironikko”, kuten häntä on luonnehdittu. Sen kätilynä oli Henryä 21 vuotta vanhempi Gunnar Björling, joka oli jo tahollaan vakiinnuttanut maineensa ankkalammikon rauhaa häiritsevänä rabulistirunoilijana. Björling oli rakastunut Henryyn, mutta hän tajusi myös tämän potentiaalin ja toimi hänen mentorinaan. Hieman kärjistäen: Björling oli Johannes Kastaja, joka näki Henryssä Messiaan, jonka kengänpaulaa hän ei ollut arvoinen päästämään.

Sanomattakin oli selvää, että kaikki tämä herätti Henryn vanhemmissa suurta pelkoa ja levottomuutta. Keväällä 1929 hänet lähetettiin pakoon tuhoisaa boheemi-elämää Liettuan silloiseen pääkaupunkiin Kaunasiin, missä hänen enonsa Vasilius Sesemann toimi filosofian professorina. Henry sai osapäivätyön Ruotsin konsulaatista. Samalla alkoi Henryn kiihkeä luomiskausi, jolloin syntyi käänteentekevien esseiden sarja ja postuumiksi jäänyt romaani *Rikki*, josta on julkaistu kolme versiota vuosina 1932, 1966 ja 2005 (kriittinen laitos).

Rikki on taiturillinen (meta-)romaani mottonaan ”Tämä teos saattaa olla Proust-plagiaatti”, mikä voi tuntua liioittelulta kun kyseessä on vähän yli satasivuinen teos, varsinkin kun sitä pitkään pidettiin keskeneräisenä. Sitä se ei kuitenkaan ole, vaan valmis kone, ikiliikkuja, joka noudattaa *da capo al fine* -rakenetta, kuten Escherin kuvat. Henry Parlandin eräässä runossa sanotaankin jo muutamaa vuotta aikaisemmin: ”Romaani / joka ei koskaan pääty / koska sankarin rakkaus / on toivoton / ja sankarittaren / vailla päämäärää.” *Rikki* on viime vuosina löytänyt tiensä käännöksinä suurille kielialueille, mikä kertoo osaltaan sen kestävästä kvaliteetista.

Henry Parland kuoli äkillisesti 10. marraskuuta 1930, jotenkin epäselvissä oloissa. Hän oli kuollessaan vain 22-vuotias. Kuolinsyyksi on mainittu tulirokko. Suomesta hautajaisiin saapui isä. Äidin mielenterveys romahti lopullisesti tiedon tultua Henryn kuolemasta. Henryn hautaa ei enää ole, paikalla on neuvostoajan asuntoalue. Enon kuvaus Henryn kuolemasta on tuhattu, mutta läheisen ystävän Vera

Sotnikovan kirje Sven Grönvallille on säilynyt. Se noudattaa joidenkin detaljien osalta kuin suoraan Henryn romaanin kuvausta Amyn (eli Amin) poismenon vaiheista (ks. Stam 1998, 91; kirje ei ole mukana Rahikaisen valikoimassa).

Kirjeitä ja kuvia

Agneta Rahikaisen valikoima ei käsittele Parlandin tuotantoa vaan elämää sanoin ja kuvin. Sellaisenaan se on hieno kooste, joka muodostuu aukeamittain kirjeistä ja vähän muistakin teksteistä ja niihin liittyvistä kuvista. Käytössä on ollut runsaasti valokuvaharvinaisuuksia. Näin saadaan aineksia ja avaimia Henry Parlandin arvoitukseen. Tosin entistä oikolukijaa kirpaisee heti avauksessa opuksen tittelisivun motto, joka alkaa ikään kuin antiklimaksina: ”Min ungdoms fylla skull efterföljas / av en stor karpula...” Mitähän Henry tuohonkin sanoisi!

Teosta on arvosteltu mielivaltaisesta valikoinnista ja kirjeiden pätkimisestä. Silti se toimii tällaisenaankin eikä estäne kaiken Henryyn liittyvän aineiston julkaisemista myöhemmin täydellisenä kriittisenä laitoksena.

Järkyttävintä on valikoimasta välittyvä tragedia. Henryn ja koko Parlandin perheen tarina osuu kipeästi suoraan hermoon. Henry oli kieltämättä vaikea tapaus, joka valehteli ja vedätti, petti ja käytti härskisti hyväksi läheisiään, samalla kun kätki sisimpänsä naamioiden taakse. Vaikka muutto Kaunasiin pidättelikin Henryn elämän pahinta luisua, velat ja niiden järjestelyt eivät jättäneet häntä rauhaan. Ihmeen kylmäverisesti hän niitä pyrkii järjestelemään ystäviensä avulla.

”Pappa on huvittava tapaus. Hän on niin naiivi eikä hänellä ole hajuakaan asioiden oikeasta laadasta, niin että suorastaan tunsin sääliä häntä kohtaan kun kirjoitin hänelle toissapäivänä kirjeen, joka panee häneen vauhtia”, hän kirjoitti Sven Grönvallille ja antoi tälle samalla yksityiskohtaisia neuvoja, miten pappaa pitää kiristää lankeavan vekselin maksamiseksi.

Ei isäkään kaikkea niele eikä hänellä ole edes varaa kustantaa pojan hummaamista. Pienestä pitäen sairaalloisena hemmotellun Henryn esiteltyä fantastisen suunnitelmansa kouluttautua Italiassa lentäjäksi isä vastaa, että pojalla ei ole alkeellisiakaan kykyjä alalle vaan pikemminkin päinvastoin – ”ellei sitten lasketa sen varaan, että tarkoituksesi onkin taittaa niskasi”. Sitä paitsi, milläs koulutus maksettaisiin, isä kysyy ja lisää: ”...mutta henkivakuutuksesi olen tähän mennessä maksanut”.

Isän kirjeet ovat järjestään hyttävää luettavaa, katkerasti pettyneen isän kostoa esikoispojalleen. Henryn *Idealrealisation*-runot hän haukkuu epäsympaattisiksi ja käyttää erikseen lyömäaseena Hagar Olssonin Björling-kritiikkiä. Bonnierin kirjoituskilpailussa palkitun novellin hän sanoo jättäneen surkean vaikutelman. Hän lukee sen puhtaasti omaelämäkerrallisena tekstinä, josta paljastuu Henryn petos kaikessa alastomuudessaan. ”Eihän tämä ole mitään bohemiaa, vaan jotain aitosuomalaista, latteaa (...) Enimmäkseen vaikenovia ihmisiä, joita (...) yhdistää vain ryyppääminen ja tilaisuus tyydyttää kiihansä yleisen naisen kanssa. (...) Säälin sinua.”

Kyseisessä novellissa ’Jag och min fars glasögon’ sanotaan: ”Kaik-

kea, jolla on minulle arvoa, joka pitää minua pystyssä ja vie eteenpäin, tullaan käyttämään minua vastaan syytteen perusteena.” (*Den stora Dageneften*, 160).

Eniten vanhempia suututti Henryn Björling-suhde. Isän suhtautuminen huipentuu tilitykseen 14.–15.12.1929 päivätyssä syytekirjelmässä. Isä oli lukenut Alfred Douglasin teoksen *Meine Freundschaft mit Oscar Wilde* ja kuvaa, miten hänen mielestään kumpapanien perverssi suhde piinallisia yksityiskohtia myöten vastaa täydellisesti Björlingin ja Henryn välistä suhdetta. Vähän tätä ennen äiti oli kirjoittanut Henrylle serkkunsa Ernest Pingoudin kertoneen, että Henry ja Björling ovat ”pederasteja” ja että Henry on halunnut riistää hengen itseltään velkojensa vuoksi (ks. Stam 1998, 53; äidin kirje ei ole mukana Rahikaisen valikoimassa).

Joulukuulle 1929 on myös päivätytty Henryn runo, joka on kuin rukous, puhelu Isä Jumalalle Getsemanesta sinne jonnekin: ”Sinä / joka näet minut koko ajan / anna anteeksi! / että silmäni välillä / ovat ikään kuin itkettyneet / että housuni / ovat kauttaaltaan liassa / ja minä itse / vain pelokas / häpeilevä silmänräpäys / kun en enää rohkene kohdata / sinun nuhtelevanlevollista katsettasi.”

Leppymätön isä oli langettanut Kafka-Henrylle hylkäystuomion. Jos isän menetelmä oli mitätöinti, äiti käytti kaksoissidosta. Sitä Henry oli kommentoinut jo *Idealrealisationissa*: ”Eräs äiti tuli luokseni: / sano / mitä puuttuu / minun rakkaudestani? / minun lapseni eivät rakasta minua / niin kuin minä heitä. // Minä sanoin: / välinpitämättömyyttä, / hiukan vilvoittavaa välinpitämättömyyttä / puuttuu sinun

rakkaudestasi / – silloin hän meni pois / katse maahan suunnattuna.”

Kivityksen kohteeksi joutunut Stefanus-Henry oli omissa kirjeissään pidättyväinen eikä liiemmin puolustautunut. Harvinaisen on hänen vetoamuksensa isälle joulukuisen ryöpytyksen jälkeen 10.1.1930: ”Sinun täytyy ottaa huomioon että olen täällä aivan yksin”. Provinsiaaliseen kaupunkipahaaseen karkotettu runoilija – Ovidius-Henry! – kertoo Sven Grönvallille elokuussa 1930 tuntevansa koti-ikävä ja kaipaavansa Helsinkiin, vaikka: ”Minähän olen ulkomaalainen minne ikinä tulenkin.”

Kirjallisuutta ja huomautuksia

Henry Parland: *Den stora Dageneften. Samlad prosa I*. Red. av Oscar Parland. Söderströms 1966.

Henry Parland: *Hamlet sanoi sen kauniimmin. Kootut runot*. Suomentanut Brita Polttila. WSOY 1967.

Per Stam: *Krapula. Henry Parland och romanprojektet Sönder*. Skrifter utgivna av SLSF 612, Helsingfors 1998.

Runositaattien suomennokset Brita Polttila, muut AS. – Kotikaupungistaan karkotettu roomalainen runoilija Ovidius ja prahalainen prosaisti Franz Kafka olivat koulutukseltaan juristeja, jotka vastoin isänsä ambitiota ja tuomioita eivät voineet vastustaa kutsuustaan kirjailijoina.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja kirjallisuuskriitikko, joka on kustantanut Henry Parlandin romaanin *Rikki* suomennoksen (Tamara Press 1996).